

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ЕКОНОМСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ**

Предмет: *Извештај Комисије о оцени докторске дисертације*

Одлуком Наставно – научног већа Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, број 2800/9) од 28.10.2015. године, именовани смо за чланове Комисије за писање Извештаја о оцени докторске дисертације под насловом „*Управљачки модел за повећање конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији*“, кандидата мр Предрага Вуковића.

На основу увида и свеобухватне анализе урађене и предате докторске дисертације, Комисија за писање Извештаја о оцени докторске дисертације и за њену јавну одбрану подноси Наставно-научном већу Економског факултета Универзитета у Крагујевцу следећи

ИЗВЕШТАЈ

I ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Основни биографски подаци

Мр Предраг Вуковић рођен је 17.08.1971. године у Београду. Основну и Средњу економску школу завршио је у Београду. Економски факултет Универзитета у Београду, смер Туризам и угоститељство, уписао је школске 1990/91 године, а завршио 30.06.2003. године, са просечном оценом 7,68, одбравивши дипломски рад под насловом „*Теоријски аспекти изучавања маркетинга у туризму*“ са оценом 10 (десет).

Специјалистичке студије, смер Менаџмент туристичког производа је завршио 08.06.2006. године, с просечном оценом 10 (десет), одбравивши специјалистички рад под насловом „*Стратешке основе развоја туризма у Новом Саду*“.

Последипломске студије на Економском факултету Универзитета у Београду, смер Менаџмент у туризму, уписао је школске 2004/05. године. Испите предвиђене наставним планом и програмом положио је са просечном оценом 9,44. Магистарску тезу под насловом „*Оцена конкурентности туристичке дестинације на примеру Новог Сада*“ одбранио је 12.07.2010. године.

Мр Предраг Вуковић је запослен у Институту за економику пољопривреде у Београду од 05.10.2004. године као истраживач-приправник, а од 07.09.2010. године ради у звању истраживач-сарадник.

Основне области научно – истраживачког рада кандидата су: маркетинг у туризму, менаџмент туристичких дестинација, економика туризма, рурални туризам, економика пољопривреде. Говори енглески језик и активно се служи руским језиком.

2. Научно – истраживачки рад

Мр Предраг Вуковић се у свом досадашњем раду бавио релевантним питањима која се односе на области менаџмента туристичких дестинација, економике туризма, руралног туризма, којој припада и тема докторске дисертације. О научно истраживачком раду кандидата говоре његови ауторски и коауторски радови:

А. Рад у тематском зборнику међународног значаја (М14)

1. Вуковић П., Цецић Н., Јовановић Р., (2008): „*Мозгућност експлоатације туристичких ресурса општине Мионица*“, Међународни научни скуп "Мултифункционална пољопривреда и рурални развој (III) - рурални развој и (не) ограничени ресурси". Тематски зборник, књига прва. Институт за економику пољопривреде, Београд, 04-05 децембар 2008. стр. 216-223. ISBN 978-86-82121-59-6 UDC 338.43(082) COBISS.SR-ID 153619724

Б. Радови објављени у научним часописима од међународног значаја (М 24)

1. Вуковић П., Арсић С., Цвијановић Д., (2010): „*Конкурентност руралних туристичких дестинација*” стр. 47-60, часопис *Економика пољопривреде/Economic of Agriculture* 57, јануар-март, Београд, Год./Vol. LVII, бр./N^o1(1-153), 2010, Београд UDC:338.43:63, YU ISSN 0352 – 3462
2. Вуковић П., Мијајловић Н., Ђурић И., (2010): „*Particularities of Golija Nature Park and Conditions for Further Development of Rural Tourism*“ стр.123–131, часопис *Економика пољопривреде/Economic of Agriculture*, специјални број/special issue-2, International scientific meeting “Multifunctional Agriculture and Rural Development (V) – regional specificities“, II Book Год./вол. LVII, СБ/СИ – 2 (1-372), 2010. Београд UDC:338.43:63, UDK 712.2(1-751.2):338.48-53:63 YU ISSN 0352 – 3462

В. Саопштење са међународног скупа штампано у целини (М 33)

1. Вуковић П., Арсић С., Цвијановић Д., (2010): „*Значај руралних подручја у развоју и креирању туристичког имиџа Србије*” стр. 252 – 263. Тематски зборник радова “*Унапређење туризма као фактор развоја привреде Републике Србије*“, Институт за међународну политику и привреду, Београд 2010, Издавач: Институт за међународну политику и привреду, ISBN 978-86-7067-140-9 , UDC 338.48(497.11) (082) COBISS.SR – ID 176188684
2. Вуковић П., Цецић Н., Арсић С., (2008): „*Улога туризма у развоју руралних подручја*“. Симпозијум агроекономиста са међународним учешћем поводом 45. година Одсека за агрономију Пољопривредног факултета у Београду: “*Агроекономска наука и струка у транзицији образовања и агропривреде*“, Тематски зборник, Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду, Београд, 24-25. октобар, 2008. стр. 309-314. ISBN 978-86-7834-059-8 UDK 001.892:63 (497.11) (082)

3. Vuković P., Cvijanović D., (2010): "Agrotourism in Serbia as a Chance for Food Export" Proceeding: "COMPETITIVITATEA ECONOMIEI AGROALIMENTARE SI RURALE IN CONDITIILE CRIZEI MONDIALE II", Edita II, Academia de Studii Economice – Bucuresti, 24-25 Septembrie 2010, ISBN 978-606-5005-374-8 p. 433-438,
4. Vuković P., Cecić N., Ivanović L., (2008): "Sustainable Tourist Development of the National Park Fruška Gora – Serbia". Simpozionul stiintific international: "Perspective ale dezvoltarii agriculturii si zonelor rurale". Universitate de ştiinţe agronomice şi medicină veterinară Bucureşti Romania. Facultate de management, inginerie economică in agricultura şi dezvoltare rurală. Bucureşti, May 5-6, 2008. Vol. 8/2008, p. 469-473. ISSN 1844-5640
5. Vuković P., Cvijanović D., Katić B., (2009): "Serbia at the Gates of the European Union – Comparative Analysis", Certain of structural change in rural areas – The experience of selected countries No. 165.1, Institute of Agricultural and Food Economics National Research Institute, Warsaw, Poland, ISBN 978-83-7658-038-8 p.39-57

Г. Монографија (М 42) или рад у тематском зборнику националног значаја (М 45)

1. Цвијановић, Д., Вуковић, П., (2012): „Улога маркетинга у туризму Дунавског региона“, Монографија, издавач: Институт за економику пољопривреде, Београд, штампа: DIS PUBLIC d.o.o. Београд, ISBN 978-86-6269-010-4 COBISS.SR-ID 193036300 UDC 338.487:659.1 (256 страна)
2. Вуковић П., (2010), поглавље: „Привредни развој“ стр. 158-181. Монографија: „Стратешко планирање развоја локланих заједница – модел МЗ Глогоњ“, Издавач: Институт за економику пољопривреде, Београд, ISBN 978-86-82121-84-8 UDC 502.131.1(497.11) COBISS.SR-ID 176871436
3. Вуковић П., (2010), поглавље: „Радни потенцијал“ стр. 98-121, Монографија: „Стратешко планирање развоја локланих заједница – модел МЗ Глогоњ“, Издавач: Институт за економику пољопривреде, Београд, ISBN 978-86-82121-84-8 UDC 502.131.1(497.11) COBISS.SR-ID 176871436

Д. Лексикографска јединица у научној публикацији водећег националног значаја, карта у научној публикацији научног значаја, издање грађе у научној публикацији (М 46)

1. Вуковић П., (2010): „Аграрарна политика“, стр. 50-53. „Српска Енциклопедија“, Том I, књига 1, одељак „Социологија Југославије“, Матица Српска, Српска Академија Наука и Уметности (САНУ), Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, Нови Сад – Београд 2010. год, ISBN 978-86-7946-078 UDK 0/9 (031.038) COBISS.RS-ID 256236039
2. Вуковић П., (2010): „Агроиндустрија“, стр. 57-59. „Српска Енциклопедија“, Том I, књига 1, одељак „СР Југославија/Србија и Црна Гора/Србија“, Матица српска, Српска Академија Наука и Уметности (САНУ), Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2010 год. Нови Сад – Београд., ISBN 978-86-7946-078 UDK 0/9 (031.038) COBISS.RS-ID 256236039

Б. Радови у научним часописима националног значаја

1. Vuković P., Roljević S., Sarić R., (2010): “*Information and Comunication Technology in Function of Strengthening the Competitvnes of Tourist Destinations*“, journal *Buletinul, Universitatii Petrol-Gaze din Ploiesti*. Seria STIINTE ECONOMICE. Vol. LXII, No.5B/2010. BULLETIN, Economic Sciences Series ISSN 1224-6832 p.23-29.
2. Vuković P., Mijajlović N., Arsenijević Ž., (2009): “*Rural Tourist Destination – Atractivness and Competitvness as Conditions for Making New Brands*“ International Symposium on the topic „Prospect of Agriculture and Rural Areas Development“ Temathic Proceeding, Scientific Papers, Series „*Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*“, May 7-8, 2009. Vol. 9 (3)/2009 Print ISSN 1844-5640 p.225-228.
3. Вуковић П., Цвијановић Д., Глигић П., (2009): „*Екологија као фактор јачања туристичке конкурентности руралних подручја Србије*“, часопис *Транзиција – часопис за економију и политику транзиције*, бр. 21-22. стр. 61-71. Год. X, Тузла 2009. год. ISSN 152-5785 UDK330.142
4. Vuković P., Kljajić N., Mijajlović N., (2009): “*Tourist Potentiality in the Rural Areas in Vojvodina – North Serbia*“, journal *Buletinul, Universitatii Petrol-Gaze din Ploiesti*. Seria STIINTE ECONOMICE. Vol. LXI, No.1/2009. BULLETIN, Economic Sciences Series ISSN 1224-6832 p. 1 - 9.
5. Вуковић П., Рољевић С., Сарић Р., (2009): „*Стратешка одређења за мултифункционални концепт пољопривреде и очување животне средине*“, часопис *Пољопривредна техника*. Година XXXIV, број 4, XIII научно - стручни скуп са међународним учешћем „*АКТУЕЛНИ ПРОБЛЕМИ МЕХАНИЗАЦИЈЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ 2009*“ ДПТ - 2009. “ - Тматски зборник, Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду, 11 децембар 2009. YU ISSN 0554 5587. UDK 631 (059). UDK 628.4. стр. 45-52.
6. Вуковић П., Арсић С., Рољевић С., (2010): „*Стање и перспективе развоја туризма у Бањи Врујци, Србија*“, часопис *Економика*, бр. 2, стр. 220-230, Ниш, ISSN 0350-137X UDC: 338 (497,1)
7. Вуковић П., Ружић П., Сафтић Д., (2010): „*Могућности одрживог туристичког развоја Колубарског округа и Истарске жупаније*“, часопис *Економика*, бр. 3, стр.137-148, Ниш, ISSN 0350-137X UDC: 338(497,1)
8. Вуковић П., Кљајић Н., Рољевић С. (2009): „*Стратешка одређења развоја туризма у процесу транзиције у Србији*“, стр. 168-177. часопис: *Економика*, бр. 3-4. YU ISSN 0350-137X UDK: 338 (497, 1) Год LV, Ниш.

Е. Магистарска теза (М72)

1. Вуковић, П. (2010) *Оцена конкурентности туристичке дестинације на примеру Новог Сада*, Економски факултет Универзитета у Београду.

II ПРИКАЗ СТРУКТУРЕ И САДРЖАЈ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидата мр Предрага Вуковића под насловом „*Управљачки модел за повећање конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији*“ написана је на XI + 262 стране компјутерски обрађеног текста (формата А4, стандардног прореда и величине слова). Након апстракта на српском и енглеском језику, дисертација обухвата: увод (6 страна), закључак (8 страна) и пет логично повезаних делова: први део: *Анализа фактора развоја руралних туристичких дестинација* (46 страна), други део: *Управљање руралним туристичким дестинацијама* (41 страна), трећи део: *Конкурентност руралних туристичких дестинација* (63 стране), четврти део: *Емпиријско истраживање утицаја квалитета понуде руралних туристичких дестинација у Србији на туристичку тражњу* (29 страна) и пети део: *Предлог мера за унапређење конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији* (42 стране). Коришћена је актуелна и релевантна литература од 394 библиографске јединице, страних и домаћих извора, као и интернет извора. У циљу систематизације и анализе добијених резултата, као и боље прегледности и лакше упоредивости података, рад обилује табеларним и графичким приказима (26 слика, 67 табела и 3 графикона).

2. Предмет, циљеви, хипотезе и истраживачка методологија

Предмет истраживања докторске дисертације је анализа теоријских и практичних аспеката управљања руралним туристичким дестинацијама и сагледавање могућности за повећање њихове конкурентности у Републици Србији. Такође, у раду се анализирају фактори који утичу на управљање руралним туристичким дестинацијама и проблеми развоја туризма у руралним подручјима. На бази спроведеног емпиријског истраживања и добијених резултата извршена је анализа елемената туристичке понуде који детерминишу конкурентност руралних дестинација у Србији, дефинишу се стратешки правци развоја и креира модел управљања руралним туристичким дестинацијама у циљу повећања њихове конкурентности. С обзиром на велики број фактора који негативно утичу на рурални развој, **предмет истраживања** представљају и концептуалне мере за адекватно управљање руралним туристичким дестинацијама.

Полазећи од објашњеног предмета истраживања, **основни циљеви** који су постављени у докторској дисертацији су да се на бази теоријске анализе проблема управљања руралним туристичким дестинацијама, емпиријског истраживања перцепција туриста као потрошача, о квалитету понуде у руралним туристичким дестинацијама у Србији, анализе стања у сектору руралног туризма у Републици и идентификованих фактора који утичу на садашњу и потенцијалну понуду руралних туристичких дестинација у Србији, предложе стратешки правци развоја руралних туристичких дестинација и управљачки модел унапређење конкурентности ових дестинација.

На бази дефинисаног основног циља изведена су два специфична комплементарна циља:

- *прво*, креирање предлога адекватне организације и политике у управљању руралним туристичким дестинацијама, које ће омогућити одвијање континуираних процеса на којима ће се заснивати предузетничко понашање и омогућити ефикасан и ефективан развој руралног туризма.

- *друго*, да се у оквиру емпиријског истраживања, евалуира интерно предузетничко окружење и поткрепи став да подстицање предузетничког понашања субјеката укључених у рурални туризам позитивно утиче на унапређење конкурентности руралног туризма.

Полазећи од дефинисаног предмета и циљева истраживања, а применом адекватног скупа методолошких поступака и техника карактеристичних за истраживања у области друштвених наука у раду су тестиране **следеће хипотезе**:

Хипотеза 1: Квалитет понуде у руралним туристичким дестинацијама је у директној корелацији са тражњом на туристичком тржишту.

Хипотеза 1.1: Низак ниво квалитета смештајне и угоститељске понуде руралних туристичких дестинација у Србији негативно утиче на тражњу на туристичком тржишту.

Хипотеза 1.2: Низак ниво квалификованости људских ресурса руралних туристичких дестинација у Србији негативно утиче на тражњу на туристичком тржишту.

Хипотеза 2: У Србији постоји значајна корелациона веза између еколошке очуваности природног амбијента и тражње за руралним туристичким дестинацијама.

Хипотеза 3: Јачање конкурентности руралних туристичких дестинација је у корелацији са избором туриста.

Хипотеза 4: Развој руралних туристичких дестинација у Србији зависи од доношења мера државне политике и институционалних механизма.

Управљање развојем руралних туристичких дестинација представља актуелну област због све већег значаја руралног туризма у свету. **Значај истраживања** произилази из чињенице да повећање конкурентности руралног туризма у Републици Србији може да допринесе повећању прихода, повећању запослености, задржавању становништва у руралним подручјима и сл.

У складу са предметом и циљем докторске дисертације, као и постављеним основним научним хипотезама, кандидат је у раду користити одговарајућу квалитативну и квантитативну методологију. Циљ квалитативне методологије представља анализа постављеног проблема на основу прикупљања секундарних података који су релевантни за дати проблем. На тај начин је постављена теоријска основа за емпиријску проверу научних хипотеза. Теоријска поставка проблема реализована је на логичан начин применом метода анализе и синтезе, индукције и дедукције, са циљем да се кроз теоријски фундирану апстракцију и генерализацију дође до општих закључака.

Током истраживања кандидат је користио релевантну домаћу и страну литературу из области менаџмента и маркетинга туристичких дестинација, руралног туризма која је заснована на теоријском фундирању и емпиријским анализама. Анализа постојеће литературе, докумената, израђених студија о развоју туризма у Републици Србији, као и свих релевантних чиниоца који детерминишу позицију руралних туристичких дестинација на туристичком тржишту, представљала је основу истраживања секундарних података путем упоредне анализе. На основу тога кандидат је развио листу изабраних елемената понуде која је служила као основа за мерење квалитета туристичке понуде у руралним дестинацијама у фази емпиријског истраживања.

С обзиром да су секундарни подаци ограниченог домета, у циљу испитивања постављених хипотеза, кандидат је приступио прикупљању примарних података на терену, путем метода испитивања на одабраном узорку туриста. У анкетирању је коришћен анкетни упитник, а прикупљање података вршено је личним интервјуом, анкетирањем путем телефона, e-mail и поштом у случајевима где је то било неопходно.

Статистичка обрада података вршена је уз рачунарску подршку статистичког програма SPSS (Statistical Package for the Social Science for Windows) и програма Microsoft Excel. У обради података коришћени су различити тестови, што је било детерминисано статистичким правилима и условима.

На бази спроведеног истраживања кандидат је дао закључна разматрања која су представљала основу за одговарајуће препоруке за успешно управљање руралним туристичким дестинацијама у Србији и повећање конкурентности руралног туристичког производа.

Докторска дисертација обезбеђује теоријско-емпиријски фундирану и квалитативно методолошки обрађену везу између предмета, хипотеза и циљева истраживања, што представља један нов приступ посматраном проблему.

3. Садржај докторске дисертације

Сагласно одређеном предмету и циљевима истраживања, постављеним научним хипотезама и методологији истраживања, докторска дисертација под насловом „Управљачки модел за повећање конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији“ кандидата мр Предрага Вуковића је структурирана на следећи начин:

УВОД

ДЕО I

АНАЛИЗА ФАКТОРА РАЗВОЈА РУРАЛНИХ ТУРИСТИЧКИХ ДЕСТИНАЦИЈА

1. Појмовно одређење руралних туристичких дестинација
  - 1.1. Концепт руралног туризма
    - 1.1.1. Дефинисање руралног подручја
    - 1.1.2. Историјски развој руралног туризма
    - 1.1.3. Дефинисање руралног туризма
  - 1.2. Појам и концепт туристичке дестинације
  - 1.3. Дефинисање руралне туристичке дестинације
  - 1.4. Типологија руралних туристичких дестинација
2. Фактори тражње за руралним туризмом
  - 2.1. Објективни фактори тражње
  - 2.2. Субјективни фактори тражње
3. Фактори понуде руралног туризма
  - 3.1. Атрактивности локације
  - 3.2. Рецепттивни капацитети руралног туризма
  - 3.3. Саобраћајна инфраструктура
  - 3.4. Туристичко посредовање
4. Законска регулатива за пословање сеоског и осталих облика руралног туризма
5. Остали фактори који утичу на развој руралног туризма

ДЕО II

УПРАВЉАЊЕ РУРАЛНИМ ТУРИСТИЧКИМ ДЕСТИНАЦИЈАМА

1. Искуства у управљању руралним туристичким дестинацијама у свету
  - 1.1. Искуства развијених земаља Западне Европе
    - 1.1.1. Програми подршке развоју руралног туризма у ЕУ
    - 1.1.2. Резултати остварени у развоју руралног туризма у ЕУ
    - 1.1.3. Искуства појединих земаља у ЕУ
  - 1.2. Искуства земаља у транзицији
  - 1.3. Искуства САД
  - 1.4. Искуства Канаде
  - 1.5. Искуства Русије
  - 1.6. Искуства Аустралије
2. Карактеристике руралног туризма у Србији
  - 2.1. Мапа руралних туристичких дестинација у Србији
  - 2.2. Анализа стања руралних туристичких дестинација у Србији

ДЕО III

КОНКУРЕНТНОСТ РУРАЛНИХ ТУРИСТИЧКИХ ДЕСТИНАЦИЈА

1. Дефинисање конкурентности туристичке дестинације
  - 1.1. Схватање конкурентности туристичке дестинације по М. Porter-у
  - 1.2. Схватање конкурентности туристичке дестинације по А. Poon
  - 1.3. Синтеза главних варијабли конкурентности N. Vanhove-a
2. Мерење конкурентности туристичке дестинације
  - 2.1. Туристички производни индекс - WES
  - 2.2. Методологија "Светског економског форума" (TTCI Index)
3. Модели конкурентности туристичке дестинације
  - 3.1. Концептуални модел конкурентности J. R. Brenet Ritchie, Geoffrey I. Crouch-a
  - 3.2. Концептуални модел конкурентности Sebastian Vengesyi-a
  - 3.3. Јачање конкурентности туристичке дестинације кроз кластере
  - 3.4. Могућности развоја руралног туризма Србије кроз кластере
4. Информациона технологија у функцији јачања конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији
  - 4.1. ИТ као фактор развоја руралних туристичких дестинација Србије
  - 4.2. Формирање базе података о руралним туристичким производима Србије
5. Квалитет као претпоставка за конкурентност руралних туристичких дестинација
  - 5.1. Принципи и кључна подручја у управљању квалитетом у туризму
  - 5.2. Унапређења квалитета руралне туристичке понуде у Србији
    - 5.2.1. Унапређење квалитета смештајне понуде
    - 5.2.2. Унапређење квалитета саобраћајне инфраструктуре
    - 5.2.3. Унапређење квалитета програма ван пансионске туристичке понуде
    - 5.2.4. Формирање програма за обуку запослених и локалног становништва
6. Екологија и очуваност природног амбијента као претпоставка конкурентности руралних туристичких дестинација
  - 6.1. Комплементарност у развоју руралног и одрживог туризма
  - 6.2. Очување и унапређење квалитета животне средине у циљу повећања туристичке тражње

ДЕО IV

ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ УТИЦАЈА КВАЛИТЕТА ПОНУДЕ РУРАЛНИХ ТУРИСТИЧКИХ ДЕСТИНАЦИЈА У СРБИЈИ НА ТУРИСТИЧКУ ТРАЖЊУ

1. Предмет и циљ истраживања
2. Методологија истраживања
3. Резултати истраживања
  - 3.1. Прикупљање и обрада података
  - 3.2. Анализа резултата истраживања
    - 3.2.1. Утицај квалитета понуде на тражњу у руралним туристичким дестинацијама
    - 3.2.2. Утицај еколошких чинилаца на тражњу на туристичком тржишту
    - 3.2.3. Однос конкурентности руралних дестинација и избора туристичких путовања
    - 3.2.4. Утицај државне политике на развој руралних туристичких дестинација
4. Ограничења истраживања
5. Закључци и препоруке за даља истраживања

ДЕО V

ПРЕДЛОГ МЕРА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ РУРАЛНИХ ТУРИСТИЧКИХ ДЕСТИНАЦИЈА У СРБИЈИ

1. Израда стратегије развоја руралних туристичких дестинација у Србији
  - 1.1. Препоруке за израду стратегије руралних туристичких дестинација на бази резултата спроведеног примарног истраживања
  - 1.2. Методолошки приступ изради стратегије
  - 1.3. Развојна стратешка документа у Србији
2. Предлог институционалног оквира за спровођење стратегије
  - 2.1. Дестинацијске маркетинг организације (ДМО) на регионалном и локалном нивоу у циљу промовисања руралног туризма
    - 2.1.1. Предлог за формирање дестинацијских менаџмент организација
    - 2.1.2. Предлог за формирање агенције за развој руралних туристичких дестинација
  - 2.2. Предлог организационо - управљачког модела за управљање руралним туристичким дестинацијама
3. Унапређење туристичког производа руралних туристичких дестинација
4. Унапређење продајно промотивних активности руралних туристичких дестинација
5. Позиционирање руралних туристичких дестинација на туристичком тржишту

ЗАКЉУЧАК

ЛИТЕРАТУРА

ПРИЛОЗИ

Дефинисани предмет и циљ истраживања, као и постављене хипотезе, определиле су структуру докторске дисертације као целине која се, поред увода и закључка састоји из пет логично повезаних делова.

У првом делу докторске дисертације под насловом „Анализа фактора развоја руралних туристичких дестинација“ разматрана је комплексност проблематике руралног туризма која проистиче из чињенице да дотиче две важне привредне гране

пољопривреду и туризам. Полази се од дефиниције руралног подручја и анализира историјски развој руралног туризма.

Правилно дефинисање туристичке дестинације је од суштинског значаја за примену маркетинга и менаџмента и остварење мисије развоја. Посебан акценат стављен је на дефиницију руралне туристичке дестинације имајући у виду специфичности руралног подручја које представљају основу на којој рурални туризам почива. Прецизиране су активности које се обављају у руралном подручју, а које се сврставају у категорију руралног туризма. Основу представљају теоријски извори, као и критеријуми које су дале међународне организације UNFAO, OECD, EUROGITES (Европска федерација руралног туризма). Посебан акценат је стављен на типологију руралних туристичких дестинација, са освртом на могућност њене примене у Републици Србији.

Развој руралног туризма детерминисан је одговарајућим факторима који посредно могу да утичу на конкуренцију у грани. Како би могао да се развија рурални туризам неопходно је да постоји тражња. У раду су идентификовани објективни и субјективни фактори тражње, као и фактори понуде који привлаче туристе за боравак у дестинацијама, са посебним освртом на оне елементе који су карактеристични за рурално подручје и амбијент. Представљена је законска регулатива као оквир за пословање у сеоском и свим осталим облицима руралног туризма.

У *другом делу* дисертације под насловом „*Управљање руралним туристичким дестинацијама*“ детаљно су анализирана искуства у управљању руралним туризмом у земљама које су до сада постигле најбоље резултате. То су земље чланице ЕУ, САД, Канада, Русија, Аустралија. Искуства наведених земаља чинила су основу за предлоге адекватних стратегија, планова, политика и организације, као претпоставки за предузимање одговарајућих активности како би се унапредио развој руралног туризма у Србији.

Поређење резултата остварених у Србији са земљама које су оствариле најбоље резултате коришћено је као основа за сагледавање оперативне способности и карактеристика конкуренције, али и могућности за повећање конкурентности руралног туризма у Србији. Посебна пажња у раду посвећена је анализи остварених резултата у развоју руралног туризма у Србији, као и идентификовању географских подручја која су најперспективнија за развој.

Трећи део рада под насловом „*Конкурентност руралних туристичких дестинација*“ посвећен је анализи конкурентности туристичке дестинације. Имајући у виду сложеност проблематике која проистиче из чињенице да је конкурентност дестинације детерминисана великим бројем фактора, приступ у дефинисању конкурентности је сложен и захтевао је прецизну дистинкцију компаративних и конкурентних предности.

Могућност да менаџмент утврди да ли су дестинације на основу присутних ресурса способне да остваре већу профитабилност од просечне, са нижим друштвеним трошковима и без угрожавања сопственог окружења и постојећих ресурса, зависи од начина за квантитативно мерење конкурентности. У том смислу, посебан акценат у раду је стављен на објашњење индикатора мерења конкурентности туристичких дестинација који су се у досадашњој пракси показали као најбољи, туристички производни индекс и ТТСИ индекс (*Travel & Tourism Competitiveness Index*). Указано је на њихове предности и слабости. Ови индикатори представљали су основу на бази које је развијена листа елемената туристичке понуде који су коришћени приликом мерења конкурентности руралне туристичке дестинације која је коришћена у емпијском истраживању и на бази којих је утврђена одговарајућа методологија.

У раду су представљени концептуални модели управљања туристичким дестинацијама који доприносе повећању конкурентности. Они представљају основу за истраживање начина за операционализацију конкурентности. Представљени модели послужили су као основа за формирање предлога управљачког модела за развој конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији који је представљен у петом делу дисертације.

Акцент је стављен и на разраду могућности за формирање руралних туристичких кластера. Указано је на значај функционалног приступа у организацији кластера. Презентоване су идеје из развојних стратешких докумената у Србији, са критичким освртом на њихове предности и недостатке.

Размотрена је улога и значај информационе технологије за јачање конкурентности туристичких дестинација и указано на потребу формирања јединствене базе података о смештајним капацитетима руралног туризма. У раду се потенцира комерцијализација руралног туристичког производа путем информационе технологије. Кроз формирање базе података о руралној туристичкој понуди и Туристичка организација Србије би лакше могла да обавља једну од својих основних функција која се односи на пропаганду.

Данас се на туристичком тржишту питање квалитета сматра базичним за стицање конкурентности. Питање развоја квалитета и његовог мерења имало је еволутивни карактер. Једно од основних питања је организација процеса интегралног управљања квалитетом. Полазећи од достигнутог нивоа квалитета у руралним туристичким дестинацијама посебно је објашњен метод интегралног управљања квалитетом у руралном туризму на коме инсистира Европска комисија.

Еколошка очуваност природног амбијента представља атрактивност руралних туристичких дестинација која привлачи туристе за посету и боравак. Представљена су заштићена природна добра Републике Србије као и законска регулатива која је у функцији њиховог очувања. Како би се обезбедила равнотежа интереса, да се штите и унапређују ресурси и да се истовремено излази у сусрет потребама стејкхолдера објашњен је значај примене „VICE“ модела који сугерише Светска туристичка организација.

У четвртој делу дисертације под насловом „Емпиријско истраживање утицаја квалитета понуде руралних туристичких дестинација у Србији на туристичку тражњу“ представљени су резултати емпиријског истраживања о утицају квалитета понуде руралних туристичких дестинација у Србији на туристичку тражњу. Такође је представљен начин на који је добијена синтетизована листа елемената руралне туристичке понуде комбинацијом листа коју користи Светски економски форум и листе коју је сугерисао Vanhove, N. (2005).

Представљена је листа добијених оцена елемената руралне туристичке понуде. Кандидат је дао образложење узорка и структуре упитника, који је коришћен као инструмент за прикупљање података. Путем метода испитивања прикупљени су подаци од изабраног узорка туриста, односно посетилаца руралних туристичких дестинација. На основу спроведеног квалитативног и квантитативног истраживања кандидат је анализирао податке, извео одговарајуће закључке и тестирао постављене хипотезе.

Истраживање је показало да квалитет понуде руралних туристичких дестинација утиче на туристичку тражњу, односно претпоставка да низак ниво смештајне и угоститељске понуде руралних туристичких дестинација негативно утиче на тражњу на туристичком тржишту. Резултати добијени емпиријским истраживањем су показали да туристи који би део свог годишњег одмора провели у некој од руралних туристичких дестинација квалитет смештајне понуде су оценили просечном оценом 3,31 док туристи који немају намеру да део свог годишњег одмора проведу у некој од руралних туристичких дестинација оценили су просечном оценом 3,07. Применом t-теста доказано је да је разлика у добијеним оценама статистички значајна.

Такође, истраживањем је потврђена хипотеза да ниво квалификованости људских ресурса у руралним туристичким дестинацијама утиче на тражњу на туристичком тржишту. Наиме, резултати истраживања су показали да туристи који би део свог годишњег одмора провели у некој од руралних туристичких дестинација квалификованост људских ресурса су оценили просечном оценом 3,61 док туристи који немају намеру да део свог годишњег одмора проведу у некој од руралних туристичких дестинација су оценили просечном оценом 3,29. Закључено је да туристи у великој мери свој избор дестинације базирају на квалитету услуга.

Истраживање је имало за циљ да провери перцепцију туриста о квалитету еколошке очуваности руралних туристичких дестинација. Резултати добијени емпиријским истраживањем показали су да туристи који би део свог годишњег одмора провели у некој руралној туристичкој дестинацији су оценили еколошку очуваност просечном оценом 3,67 док туристи који не намеравају да део свог годишњег одмора проведу у руралној туристичкој дестинацији еколошку очуваност оценили су просечном оценом 3,80. Применом t-теста показало се да не постоји статистички значајна разлика између добијених просечних оцена између посматраних група. Разлози за наведене ставове туриста леже у чињеници да испитаници већ имају формиран став о стању еколошке очуваности руралних туристичких дестинација у Србији.

Истраживање је потврдило јаку везу између конкурентности руралних туристичких дестинација и тражње на туристичком тржишту, односно да ниво конкурентности понуде руралних туристичких дестинација утиче на избор туриста. Наиме, добијени резултати емпиријског истраживања показали су да туристи који желе да део свог годишњег одмора проведу у некој од руралних туристичких дестинација конкурентност руралне туристичке понуде су оценили просечном оценом 3,05 док туристи који не желе да део свог годишњег одмора проведу у некој од руралних туристичких дестинација су оценили конкурентност руралне туристичке понуде просечном оценом 2,84. Разлика у добијеним оценама је статистички значајна, што је показао t-тест.

С обзиром да се рурални туризам у Србији налази у иницијалној фази развоја, тестирана је хипотеза да развој руралних туристичких дестинација у Србији зависи од доношења мера државне политике и институционалних механизма. Истраживање је показало велики степен корелационе везе између посматраних варијабли. Резултати емпиријског истраживања потврдили су постојање статистички значајне линеарне везе између варијабли државна политика и институционални механизми и квалитет понуде руралних туристичких дестинација (вредност Пирсоновог коефицијанта корелације износи 0,58).

На крају четвртог дела рада дата су ограничења истраживања, закључци и препоруке за будућа истраживања.

У *петом делу* рада под насловом „Предлог мера за унапређење конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији“ дати су предлози мера којима би се унапредила конкурентност руралних туристичких дестинација у Србији. Полазну основу у састављању предлога чинили су добијени резултати емпиријског истраживања. На основу добијених оцена елемената руралне туристичке понуде извршено је агрегирање компоненти руралног туристичког производа. На овај начин добијена је слика о ставовима испитаника о атрактивностима, рецептивним капацитетима, квалитету услуга, доступности руралних туристичких дестинација, организацији руралног туризма, начину посредовања између туристичке понуде и тражње, итд. Методом дисагрегирања елемената понуде добијена је прецизна слика о најслабијим елементима у ланцу туристичке понуде, што је послужило као основа за формулисање предлога одговарајућих стратешких мера и активности са којима би се могао унапредити развој

руралног туризма у Србији. Дати су предлози за унапређење руралног туристичког производа, квалитетнију промоцију, боље позиционирање и комерцијализацију и др.

Посебна пажња је посвећена методолошком приступу у изради стратегије, при чему су принципи и ставови које сугерише Светска туристичка организација представљали полазну основу. Анализирана су актуелна стратешка документа развоја руралног туризма у Србији и указано на њихове предности и недостатке.

Посебан акценат стављен је на организацију руралног туризма на различитим нивоима (локални, регионални и национални). Пажња је посвећена улози дестинацијских маркетинг организација у промоцији туристичких дестинација. Указано је на значај формирања дестинацијских менаџмент организација на локалном нивоу као посебног облика приватног и јавног партнерства са чијим механизмима деловања би се повезали интереси различитих носилаца туристичке понуде и омогућило успешно координирање њихових активности, тј. управљање туристичким дестинацијама. Сугерисано је формирање агенције за развој туризма чији задатак би био у подршци развоју туризма. Дата је организациона шема агенције са циљевима рада појединих одељења у којој је посебно наглашен значај одељења за развој туристичких производа у чијој надлежности би био сектор за развој руралног туризма.

На основу анализе већег броја модела конкурентности изложених у трећем делу рада, као и резултата спроведеног емпиријског истраживања креиран је управљачки модел за повећање конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији. Циљ израде модела је да помогне менаџменту руралних дестинација у разумевању актуелних трендова на туристичком тржишту и пружи оквир за побољшање конкурентске позиције руралних туристичких дестинација.

На основу изнетих оцена за унапређење руралне туристичке понуде сачињен је и предлог могуће сегментације туристичког тржишта односно предложене су циљне групе према којима треба усмерити пажњу туристичке понуде како би се постигли што бољи резултати у развоју руралног туризма у Србији.

III ОЦЕНА РАДА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у научној области

На основу детаљне анализе докторске дисертације кандидата мр Предрага Вуковића под насловом „*Управљачки модел за повећање конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији*“ Комисија оцењује да је докторска дисертација значајна у научном и практичном смислу, посебно у области менаџмента и маркетинга туристичких дестинација, руралног туризма, економике пољопривреде. Докторска дисертација поседује релевантан теоријско-методолошки и апликативан допринос развоју руралног туризма у Републици Србији.

Са научног становишта, ослањајући се на критичко преиспитивање релевантне актуелне литературе из односне научне области, докторска дисертација својим укупним интердисциплинарним истраживањем и утврђеним резултатима доприноси:

- унапређивању разумевања услова и начина повећања конкурентности руралних туристичких дестинација;
- ширењу и продубљивању знања о теоријским фундаментима, методолошко-методском развоју одговарајућих функционалних, системских методологија

структурирања одговарајућих проблемских ситуација у управљању развојем руралних туристичких дестинација;

- стицању нових сазнања о претпоставкама, начинима, предностима и ограничењима функционалних и системских приступа менаџменту руралних туристичких дестинација;
- идентификовању отворених концепцијских, теоријских, методолошких проблема релевантних за будућа истраживања у области менаџмента и маркетинга руралних туристичких дестинација.

Истовремено, практичан значај и допринос дисертације непосредно произилази из резултата оригиналног емпијског истраживања чији закључци представљају основу за дефинисање одговарајућих препорука и стандарда у погледу управљачког модела развоја конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији, у циљу унапређења стратешког одлучивања и последично, перформанси сеоских газдинстава, односно фарми као мини туристичких дестинација.

На основу анализе теоријског и практичног доприноса докторске дисертације, може се констатовати да је предмет истраживања комплексан, а да добијени резултати и изведени закључци имају научни и практичан значај. Такође, изведени закључци пружају непосредну и креативну подршку менаџерима у сагледавању процеса управљања развојем руралних туристичких дестинација у савременим условима пословања. Изнети закључци представљају смернице за будућа истраживања и критичко вредновање резултата.

2. Оцена да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одговарајућој научној области

Комисија сматра да је докторска дисертација под насловом „*Управљачки модел за повећање конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији*“ резултат оригиналног научног рада кандидата мр Предрага Вуковића. Истраживачка тема је актуелна и значајна за развој економске науке, област менаџмента и пословне економије. Дефинисани предмет истраживања, постављени циљеви, постављене хипотезе, примењени научни методи и релевантни закључци потврђују да докторска дисертација кандидата мр Предрага Вуковића садржи све потребне елементе и представља резултат оригиналног научног и истраживачког рада. Кандидат мр Предраг Вуковић показао је неопходну аналитичност и способност закључивања, као и потребну дозу критичности у тумачењу добијених резултата и извођењу закључака. Дисертација представља резултат самосталног и студиозног рада кандидата, који је кроз примену адекватне методологије, метода и техника истраживања аргументовано одговорио на постављене истраживачке циљеве и извео релевантне закључке о проучаваним проблемима. Избор релевантне литературе из области управљања туристичким дестинацијама, примерен је дефинисаном предмету истраживања и омогућава систематичну анализу и критичко вредновање теоријских претпоставки и емпијских резултата, што представља важан услов научне утемељености целокупног истраживања које је кандидат спровео.

На основу изнетих ставова Комисија констатује да резултати истраживачког рада кандидата мр Предрага Вуковића представљају значајан и оригиналан научни и стручни допринос у области управљања туристичким дестинацијама.

3. Преглед остварених резултата рада кандидата у научној области

Област научно-истраживачког рада и резултати досадашњих истраживања кандидата мр Предрага Вуковића припадају научној области која суштински припада предмету истраживања докторске дисертације. Предмет истраживања у магистарској тези под насловом “Оцена конкурентности туристичке дестинације на примеру Новог Сада” односио се на анализу фактора конкурентности Новог Сада као туристичке дестинације, карактеристике и развој туризма у њему и његову позицију на туристичком тржишту. У раду је извршена анализа актуелног стања у сектору туризма у Новом Саду и дата оцена свих фактора који утичу на садашњу и потенцијалну будућу конкурентску позицију на туристичком тржишту. У до сада објављеним стручним радовима у земљи и иностранству, кандидат се бавио истраживањем руралног туризма, туристичких дестинација, конкурентношћу, маркетингом и менаџментом туристичких дестинација. Резултати досадашњих истраживања показали су да је неопходно развити управљачки модел конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији како би се унапредио развој туризма у руралним подручјима и како би туризам својим мултипликованим позитивним утицајима и синергијским позитивним дејством на велики број привредних делатности зауставио негативне трендове којима су оптерећена ова подручја (пад макроекономских показатеља, миграција становништва у урбане градске центре, старење становништва, итд.). Сходно томе, докторска дисертација представља логичан наставак истраживања, при чему се перспектива истраживања продубљује у правцу анализе развоја модела заснованог на међусобној повезаности различитих чинилаца који детерминишу конкурентност руралних туристичких дестинација (фактори понуде и тражње, еколошка компонента, као и институционални механизми и државна политика и др).

Кандидат мр Предраг Вуковић је у досадашњем раду објавио значајан број радова у односној научној области од којих посебно издвајамо следеће:

- Вуковић П., Арсић С., Цвијановић Д., (2010): „Конкурентност руралних туристичких дестинација” стр. 47-60, часопис *Економика пољопривреде / Economic of Agriculture* 57, јануар-март, Београд, Год./Vol. LVII, бр./N^o1(1-153), 2010, Београд UDC:338.43:63, YU ISSN 0352 – 3462
- Вуковић П., Мијајловић Н., Ђурић И., (2010): „*Particularities of Golija Nature Park and Conditions for Further Development of Rural Tourism*“ стр. 123–131, часопис *Економика пољопривреде / Economic of Agriculture*, специјални број/special issue-2, International scientific meeting “Multifunctional Agriculture and Rural Development (V) – regional specificities“, II Book Год./вол. LVII, СБ/SI – 2 (1-372), 2010. Београд UDC:338.43:63, UDK 712.2(1-751.2):338.48-53:63 YU ISSN 0352 – 3462
- Vuković P., Mijajlović N., Arsenijević Ž., (2009): “*Rural Tourist Destination – Attractiveness and Competitiveness as Conditions for Making New Brands*“ International Symposium on the topic „Prospect of Agriculture and Rural Areas Development“ Temathic Proceeding, Scientific Papers, Series „*Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*“, May 7-8, 2009. Vol. 9 (3)/2009 Print ISSN 1844-5640 p.225-228.
- Vuković P., Kljajić N., Mijajlović N., (2009): “*Tourist Potentiality in the Rural Areas in Vojvodina – North Serbia*“, journal *Buletinul, Universitatii Petrol-Gaze din Ploiesti. Seria STIINTE ECONOMICE*. Vol. LXI, No.1/2009. BULLETIN, Economic Sciences Series ISSN 1224-6832 p. 1 - 9.

- Вуковић П., Цецић Н., Арсић С., (2008): „Улога туризма у развоју руралних подручја“. Симпозијум агроекономиста са међународним учешћем поводом 45. година Одсека за агрономију Пољопривредног факултета у Београду: „Агроекономска наука и струка у транзицији образовања и агропривреде“, Тематски зборник, Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду, Београд, 24-25. октобар, 2008. стр. 309-314. ISBN 978-86-7834-059-8 UDK 001.892:63 (497.11) (082)
- Вуковић П., Цвијановић, Д., (2012): „Улога маркетинга у туризму Дунавског региона“, Монографија, издавач: Институт за економику пољопривреде, Београд, штампа: DIS PUBLIC d.o.o. Београд, ISBN 978-86-6269-010-4 COBISS.SR-ID 193036300 UDC 338.487:659.1

4. Оцена испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему

Комисија оцењује да докторска дисертација кандидата мр Предрага Вуковића под насловом „*Управљачки модел за повећање конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији*“ испуњава све захтеве у погледу садржаја, обима, квалитета и резултата истраживања у односу на тему која је пријављена и одобрена. Предмет истраживања у раду је актуелан имајући у виду глобалне правце развоја руралног туризма. Истраживачки циљеви и научне хипотезе су дефинисани на начин који омогућава пружање одговора на савремене изазове унапређења конкурентности руралних туристичких дестинација. Примењујући методологију истраживања примерену друштвеним наукама, кандидат је извршио адекватан избор литературе и одговорио на дефинисан предмет истраживања. Истраживана проблематика је изложена у пет логично повезаних делова, који чине једну складну, кохерентну целину са јасно изведеним закључцима, чиме је постигнут висок степен интерне конзистентности рада. Дисертација је структурно и садржински у потпуности усклађена са одобреном темом докторске дисертације. Такође, кандидат је у раду учинио критички осврт на начин управљања руралним туристичким дестинацијама кроз тестирање и емпиријско доказивање постављених хипотеза на основу чега је дошао до релевантних закључака.

5. Научни резултати докторске дисертације

Имајући у виду да је природа дефинисаног предмета истраживања комплексна и вишедимензионална, Комисија као најважније резултате докторске дисертације кандидата мр Предрага Вуковића под насловом „*Управљачки модел за повећање конкурентности руралних туристички дестинација у Србији*“ издваја:

- Системски и аналитички приступ анализи фактора развоја руралних туристичких дестинација;
- Појмовно дефинисање руралне туристичке дестинације и креирање одговарајућих типологија базираних на карактеру и специфичностима руралне туристичке понуде;
- Критичку евалуацију утицаја одговарајућих друштвених, социјалних, економских и политичких чинилаца на досадашњи развој руралног туризма у Србији и прецизирање фаза развоја са дескрипцијом сваке фазе појединачно, уз навођење одговарајућих статистичких показатеља;

- Мапирање руралних туристичких дестинација Србије на основу специфичности и карактеристика руралне туристичке понуде, природно-географских, друштвених карактеристика поднебља.
- Теоријско-методолошки приступ анализи проблема компаративних и конкурентских предности као претпоставкама за успешан менаџмент руралном туристичком дестинацијом;
- Анализа комплетног туристичког ланца вредности руралног туризма кроз обликовање кластера, и програма за побољшање конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији.
- Прецизирање теоријско-методолошког и апликативног приступа информационој технологији чијом применом би се унапредило пословање у руралном туризму, односно креирање предлога за формирање јединствене базе података о понуди руралних туристичких дестинација чијим повезивањем кроз глобалне дистрибутивне стистеме би се омогућило да туристи као клијенти имају приступ свим релевантним информацијама од значаја приликом доношења одлуке за боравак у некој дестинацији.
- Системски и аналитички приступ питању обезбеђења одговарајућег квалитета услуга са акцентом на предлог за увођење одговарајућих стандарда у пружању услуга базираног на принципима на којима инсистира ЕУ, односно примени концепта интегралног управљања квалитетом (IQM) у руралном туризму, чиме се стварају претпоставке за јачање конкурентности руралних дестинација;
- Теоријско-методолошки и аналитички приступ процесу управљања руралним туристичким дестинацијама и детерминисање утицаја различитих фактора на конкурентност. Формулисање предлога за формирање локалних менаџмент дестинацијских организација на којима инсистира Светска туристичка организација (UNWTO), као и формирање Агенције за развој туризма на националном нивоу чиме би се створиле претпоставке за бољу операционализацију стратешких и планских активности (локални, регионални и национални ниво).
- Креирање управљачког модела за повећање конкурентности руралних туристичких дестинација базиран на резултатима теоријског и емпиријског истраживања, односно унапређење конкурентске позиције руралног туризма у Србији;
- Аналитички приступ и системско разумевање актуелних трендова на туристичком тржишту везаним за развој руралног туризма, на бази којих је извршено формулисање дугорочних, средњорочних и краткорочних предлога за стратешко планирање будућег развоја руралног туризма у Србији;
- Идентификовање кључних чинилаца за комплементаран развој руралног туризма са осталим видовима туризма који се могу имплементирати у руралним подручјима.

Опредељени битни научни резултати докторске дисертације, емпиријски верификовани истраживањем указују да се комплементарним и системским приступом менаџменту може унапредити процес управљања руралним туристичким дестинацијама у Србији и повећати њихова конкурентност.

6. Применљивост и корисност резултата у теорији и пракси

Утврђени научни резултати истраживања у докторској дисертацији под насловом „Управљачки модел за повећање конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији“, кандидата мр Предрага Вуковића, поседују релевантну теоријску и практичну корисност и применљивост. Имајући у виду важност изабране проблематике и предмета истраживања као и недовољну заступљеност ове теме у ранијим истраживањима у Србији, у теоријском и методолошком смислу презентирани резултати могу допринети унапређењу конкурентности руралних туристичких дестинација.

Теоријски допринос дисертације представља проширивање теоријских знања из области пословне економије и менаџмента, посебно менаџмента руралним туристичким дестинацијама. Значај научних резултата огледа се у објашњавању начина на који су процес и модели управљања руралним туристичким дестинацијама од значаја за повећање конкурентности и развој руралног туризма у Републици Србији. Посебан допринос представља оригинално развијен управљачки модел који обједињује теоријско-методолошке и емпиријски верификоване резултате спроведеног истраживања конкурентности руралних туристичких дестинација. Интегративни оквир истраживања процеса стратегијског управљања и одлучивања отвара нова питања и указује на потребу за дубљим истраживањем фактора који детерминишу стратешки развој руралног туризма.

С обзиром да се рурални туризам у Србији налази у почетној фази развоја, још увек нису развијени сви механизми за успешан менаџмет у развоју руралних туристичких дестинација, па је један од основних проблема са којим се суочава управо управљање на различитим нивоима од локалног, регионалног до националног.

Практичан допринос докторске дисертације односи се на повезивање праксе управљања развојем руралног туризма са резултатима емпиријског истраживања, као основе за дефинисање предлога мера и механизма за унапређење управљања развојем руралних туристичких дестинација. Резултати емпиријског истраживања базирани на ставовима испитаника у пет највећих урбаних центара Србије као највећим емитивним туристичким тржитима представљају користан оквир за идентификовање и разумевање кључних фактора који утичу не само на процес управљања, већ и на укљученост свих интересних група (стејкхолдера) у развој руралног туризма у Србији. Добијени резултати емпиријског истраживања су показали да је рурални туризам атрактиван за становнике урбаних градских центара, па је отуда оправдано, пре свега полазећи од ресурсних основа (природних, друштвених, антропогених) вршити даља улагања у његов развој, што је у складу и са праксом развијених земља (Западне Европе, Северне Америке, и др.). Истраживање је показало узајамну повезаност елементата туристичке понуде и тражње, као и везу туристичке тражње са јачањем елементата конкурентности руралне туристичке дестинације. Имајући у виду да је рурални туризам у почетној фази развоја, као логичн резултат истраживања произилази чињеница да је развој руралног туризма у великој мери детерминисан мерама државне политике и институционалним механизмима. Ово су претпоставке на којима је повезивањем добијених резултата емпиријског истраживања са теоријским, креиран управљачки модел развоја конкурентности као аналитичко средство за развој руралних туристичких дестинација.

Комисија оцењује да интердисциплинарност истраживања и добијени резултати у докторској дисертацији значајно доприносе даљем теоријско-методолошком развоју односне научно релевантне проблематике области управљања руралним туристичким

дестинацијама и пружају креативну подршку менаџерима у унапређењу конкурентности руралних туристичких дестинација.

7. Начини презентирања резултата научној јавности

Актуелност предмета истраживања у докторској дисертацији под насловом „Управљачки модел за повећање конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији“, кандидата мр Предрага Вуковића, као и свеобухватност анализе теоријских претпоставки и резултата спроведеног емпиријског истраживања, представљају добру основу за објављивање научних радова у релевантним часописима и монографијама из области руралног туризма, менаџмента и маркетинга туристичких дестинација, економике пољопривреде и њихово излагање на научним скуповима. Публиковање научних радова као резултата истраживања спроведеног у оквиру израде докторске дисертације треба да подстакне дискусију научно-стручне јавности и дубљу анализу различитих аспеката међузависности управљања развојем руралних туристичких дестинација у циљу подизања њихове конкурентности на туристичком тржишту. Поред припреме нових радова, кандидат је до сада објавио неколико радова који су уско повезани са истраживањима у оквиру докторске дисертације:

- Vuković, P., Cvijanović, D. (2014), „*Rural Tourism in the Danube Region of the Republic of Serbia – Comparative Experiences and Development Perspectives*“, Chapter II in the Monograph „Contemporary issues of sustainable rural development: International approaches and experiences of Eastern Europe and Russia“, Publisher: Stavropol «AGRUS» of Stavropol State Agrarian University, 2014, Russian Federation, ISBN 978-5-9596-0953-5, UDK 338.43, ВБК 65.32, С56, pp. 31-48, М14
- Вуковић П., Чавлин М., Чавлин Г., (2015): „Complementarity in the development of rural tourism with the development of thermal baths, spa and wellness tourism“ journal *Ekonomika poljoprivrede / Economics of Agriculture*, pp.259-270, ISSN 352-3462 UDC 338.43:63 M24
- Cvijanović, D., Paraušić, V., Vuković, P., (2014): „*The role of government in building the competitiveness of rural areas in Serbia*“, pp. 155-164, in the thematic proceedings „The new EU agricultural policy – continuation or revolution?“, Published by: Institute of Agricultural and Food Economics National Research Institute, Warsaw, 2014, Poland. No. 99.1 ISBN 978-83-7658-468-3 M33
- Vuković P., Puškarić A., Rajinović Lj. (2013): „*Turizam i proizvodnja i plasman tradicionalnih lokalnih proizvoda*“, str. 142-167. Monografija: „Stanje i mogućnosti razvoja održive poljoprivrede i ruralnog razvoja u Podunavlju“, Izdavač: Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd, 2013 g. Urednici: Drago Cvijanović, Vesna Popović, Jonel Subić, Vesna Paraušić, ISBN 978-86-6269-024-1 COBISS.SR-ID 202005260 UDC 502.131.1:631(292.455)(082) UDC 338.1(292.455)(082) M45
- Vuković P., Roljević S., Grujić B., (2013): „*Opportunities for development tourism based on natural and social resources in the – Upper Danube*“ journal *Ekonomika*, pp.155-161, YU ISSN 0350-137 UDK: 338(497,1) M52

ЗАКЉУЧНА ОЦЕНА КОМИСИЈЕ

Комисија је једногласна у оцени да докторска дисертација кандидата мр Предрага Вуковића, под насловом „*Управљачки модел за повећање конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији*“, испуњава све формалне и суштинске услове за јавну одбрану.

ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ

На основу изнете анализе и оцене докторске дисертације, Комисија предлаже Наставно-научном већу Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, да прихвати **Извештај о оцени докторске дисертације кандидата мр Предрага Вуковића** под насловом „*Управљачки модел за повећање конкурентности руралних туристичких дестинација у Србији*“ и одобри њену јавну одбрану.

У Крагујевцу, новембар 2015. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

1. **Др Гордана Радосављевић**, редовни професор Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, ужа научна област Менаџмент и пословна економија

Гордана Радосављевић

2. **Др Светислав Миленковић**, редовни професор Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, ужа научна област Општа економија и привредни развој

Светислав Миленковић

3. **Др Жаклина Стојановић**, редовни професор Економског факултета Универзитета у Београду, ужа научна област Економска политика и развој

Жаклина Стојановић

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
У КРАГУЈЕВЦУ

ПРИМЉЕНО: 01.12.2015			
Орг. јед.	Број	Предлог	Својеручно
	2800/9-1		